

नेपाल गजेट

भाग ३

नेपाल सरकारद्वारा प्रकाशित

खण्ड ७] काठमाडौं माघ १४ गते २०१४ साल [संख्या ४१

कानून तथा संसदीय प्रबन्ध सचिवालय

नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०१२ ले दिएको अधिकारको प्रयोग गरी नेपाल राष्ट्र बैंकका संचालक समितिले बनाएको सरकारबाट स्वीकृत भएका तल लेखिएवमोजिमको नियम सर्वसाधारण जनताको जानकारीको निमित्त प्रकाशित गरिएको छ ।

नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०१२ को दफा १८(६) ले दिएको अधिकार र यस सम्बन्धमा प्राप्त गरि सकेको सबै अधिकारको प्रयोग गरी नेपाल राष्ट्र बैंकको संचालक समितिले सरकारको स्वीकृति लिई देहायका नियमहरू बनाएको छः-

१. संक्षिप्त नाम, विस्तार र प्रारम्भ :-

(१) यी नियमहरूको नाम - "नेपाल राष्ट्र बैंक (नोट सट्टा भर्ता) नियम, २०१४" रहेको छ ।

(२) यी नियमहरू नेपाल गजेटमा सूचना प्रकाशित गरी तोकिएका क्षेत्रहरूमा तोकिएको मितिदेखि लागू हुनेछन् ।

(४३)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागू हुनेछ।

२. व्याख्या गर्ने अधिकार :—

यी नियमहरू व्याख्या गर्ने अन्तिम अधिकार राष्ट्र बैंकमै सुरक्षित रहेको छ ।

३. परिभाषा :—

विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यी नियमहरूमा :—

- (क) " बैंक " भन्नाले नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०१२ अनुसार स्थापित भएको नेपाल राष्ट्र बैंक सम्झनुपर्छ ।
- (ख) " नोट " भन्नाले नेपाल राष्ट्र बैंकले वा नेपाल सरकारले निष्काशन गरेको नोटलाई सम्झनुपर्छ ।
- (ग) " नम्बर " भन्नाले कुनै नोटमा लेखिएको छिलसिलेवार अक्षर र सिल-सिलेवार अंकलाई सम्झनुपर्छ ।
- (घ) " आधा नोट " भन्नाले कुनै नोटको निचको भागमा वा निचको भागको लगभगमा ठाँडा किसिमसँग टुक्रिएको नोटलाई सम्झनुपर्छ ।
- (ङ) " बेजोडा नोट " भन्नाले कुनै एक नोटको आधा नोटसँग कुनै अर्को नोटको आधा नोट जोडेको नोटलाई सम्झनुपर्छ ।
- (च) " सच्याएको नोट " भन्नाले नोटको नम्बरमा वा नोटमा अंकित रकममा वा नोटको अरु कुनै भागमा केरी मेटो, खुर्की वा यत्तै अरु कुनै किसिमसँग सच्याएको नोटलाई सम्झनुपर्छ ।
- (छ) " फटेको नोट " भन्नाले कुनै नोटको कुनै हिस्सा गायब भएको नोटलाई सम्झनुपर्छ ।
- (ज) " अस्पष्ट नोट " भन्नाले कुनै नोटको कुनै हिस्सा स्पष्ट नभएको नोटलाई सम्झनुपर्छ ।
- (झ) " दाबी " भन्नाले कुनै नोटको यी नियमहरूमोजिम सट्टा भर्ना पाऊँ भन्ने बेइतरेको दरखास्त रहित वा दरखास्त रहितको दाबीलाई सम्झनुपर्छ ।
- (ब) " तोकेको अफिसर " भन्नाले दाबीउपर कारवाई गर्न नैकले तोकेको अफिसरलाई सम्झनुपर्छ ।
- (द) " अपील अफिस " भन्नाले बैंकको केन्द्रीय अफिसलाई सम्झनुपर्छ ।

४. दाबी पेश गर्ने हद्द म्यादः—

(१) कुनै दरको नोटको सट्टा भनीको दाबी, दाबी गर्नु परेको कारणले १२ महिनाभित्र तोकिएका अफिसरखेउ पेश गर्नु पर्दछ ।

(२) उप-नियम (१) मा तोकिएका म्याद नबार्दै दाबी पेश गरिएको छ भन्ने तोकिएका अफिसरको ठहर भएमा निजले सो दाबी खारेज गर्न सक्नेछन् ।

५. दाबीका जाँच बुझः—

(१) तोकिएका अफिसरले मनाखिब ठहराएमा जुनसुकै दाबीको जाँच बुझ गर्न सक्नेछन् ।

(२) उप-नियम (१) बमोजिम गरिएको जाँच बुझका सिखसिलामा सघना गरेको कुराको सन्तोषजनक जवाफ दाबीवाछाले मनाखीब कारणबेगर तीन महिनाभित्र दिन नसकेका भन्न तोकिएको अफिसरको ठहर भएमा निजले त्यस्ता दाबी खारेज गर्न सक्नेछन् ।

६. फाटेको नोटको दाबीः—

(१) कुनै फाटेको नोटकोः—

(क) ग्रायबहिस्ता ज्यादै सानो हुनाले यी नियमहरू बमोजिम दोहोरो दाबीका लागि प्रयोग गर्ने सकिदैन भन्ने लागेमा वा

(ख) नम्बर यकीन गर्न सकेमा तोकिएका अफिसरले त्यस नोटमा सट्टा भनी दिन सक्नेछन् ।

(२) फाटेको नोटको नम्बर तोकिएका अफिसरले यकीन गर्न नसके तापनि दाबीवाछाले यो यो अंकको हो भनी जवानबन्दी गरेमा नियम १२ बमोजिम पूर्णतया नसिएको नोटको दाबीसदह काटिबाई गरिनेछ ।

(३) उप-नियम (२) बमोजिम दाबीवाछाले जवानबन्दी गर्न नसके तापनि उचित व्यवधिभित्र सो नोटको नम्बर यकीन गर्न सकिपछा भन्ने छेनेमा तोकिएका अफिसरले दाबीवाछा बाई सो नोट धोटीमा र कन इजाजत दि सक्नेछन् ।

(४) सट्टा भनी दिन इन्कार गरिएो फाटेो नोटमा छाप लगाई तोकिएका अफिसरले दाबीवाछा बाई फिर्ता दिनेछन् ।

(५) उप-नियम (३) बमोजिम धरौटीमा रहेको नोट तोकिएका अफिसरले एक छुट्टै धरौटी किताब खडा गरी धरौटी किताबमा दर्ता गराई दाबी-वालाछाई भरपाईसमेत दिनेछन् ।

(६) उप-नियम (५) बमोजिम धरौटीमा रहेको नोटको नम्बर तोकिएका अफिसरले ३ वर्षभित्र यकीन गर्ने नसकेमा तोकिएका अफिसरले दाबी खारेज गरी नोटमा छाप लगाई दाबीवालाछाई फिर्ता दिनेछन् । तर दाबीवाला छिन नआएमा सो नोट जलाउनेतर्फ कारवाई गरिनेछ ।

७. आधा नोटको दाबी:—

आधा नोट मात्र पेश भई आधा मूल्यको दाबी परेकोमा देहायबमोजिम कारवाई गरिनेछ:—

(क) दाबी पनु भन्दा पहिले अथवा दाबी परेको मितिले बैंक बन्द भएको बाहेक १४ (चौद) दिन भित्र त्यस नोटको पूरा मूल्यको लागि दाबी परेको छैन भन्ने सो अवधि नाघेपछि सो नोटको आधा मूल्य दाबीवालाले पाउन सक्नेछन् ।

(ख) नियम ११ बमोजिम दाबी परी बैंकले नोटको पूरा मूल्य सट्टा भर्ना दिइसकेको रहेछ भने त्यस्तो आधा नोटको सट्टा भर्ना दिइनेछैन ।

(ग) दाबी पनु भन्दा अघि पूरा मूल्यको लागि अर्कै दाबी परिसकेको भए अथवा उपनियम [क] मुताबिक आधा मूल्य [सट्टा भर्ना दिनुभन्दा पहिले अर्को दाबी पर्न आयो भने तोकिएका अफिसरले दुई दाबीमध्ये एउटाछाई नोटको पूरा मूल्य सट्टा भर्ना दिन अथवा दुवैलाई आधा आधा मूल्य सट्टा भर्ना दिन अथवा दुइमध्ये एउटाछाई आधा मूल्य सट्टा भर्ना दिन सक्नेछन् ।

८. आधा नोटको दाबी इन्कारी:—

तोकिएका अफिसरले देहायका क्रिमिक आधा नोटको सट्टा भर्ना दिन इन्कार गर्न सक्नेछन्:—

(क) घाबुद नभएको, वा

(ख) खण्डित भई जाएको, वा

(ग) बन्धु लोकुवासँग पाइवान गत नसकिने भएको ।

६. बेजोडा नोटको दावीः--

बेजोडा नोट पेश गरी दावी परेमा दुइ छुट्टा छुट्टै आधा नोटको दावी-सरह नियम ७ बमोजिम कारवाई गरिनेछ ।

१०. अस्पष्टी नोट वा सच्याएको नोटको दावीः--

अस्पष्ट नोट अथवा सच्याएको नोटको दावीको हकमा पेश गरिएको अस्पष्ट नोट वा सच्याएको नोट दन्तोषजनक हिसावले पहिचान गर्ने नसकेमा बाँजासजी गरी सच्याइएको होइन भन्ने कुरामा यकीन गर्ने नसकेमा त्यस्तो अस्पष्ट वा सच्याएको नोटको सट्टा भर्ना दिइनेछैन ।

११. अरु किसिमको दावीः--

(१) कुनै नोटको आधा नोट मात्र पेश गरी वा नोट हरायो वा पूर्णतया नष्ट भयो भनी वा कुनै नोटको आधा नोट भन्न पनि नामल्ने फाटेको नोट भन्न पनि नामल्ने, हिस्सा पेश गरी, नोटको पूरै मूल्य सट्टा भर्ना पाऊँ भनी दावी गरेमा त्यस्तो दावी गर्नेले निज नै नोटको अन्तिम कानूनी अधिकारी थियो भनी र नोट वा नोटको हिस्सा हराएको वा नष्ट भएको बेहोरा खुलाई र पुलीस वा हुलाकको जाँच बुझको रिपोर्ट भएमा त्यस्तो रिपोर्ट समेत नरथी गरी तोकिएको अफिसरले चाहेमा जवानबन्दीको लिखतसमेत गरी दरखास्त गर्नु पर्छ ।

(२) कुनै नोटको आधा नोट मात्र पेश गरी नोटको पूरै मूल्य सट्टा भर्ना पाऊँ भन्ने दावी परेकोमा त्यस नोटको अर्को आधा नोटको सट्टा भर्ना पाऊँ भनी अरु कसैको प्रतिदावी परिसकेको रहेछ भने देहाय-बमोजिम कारवाई गरिनेछ ।

(क) त्यस नोटको पूरै मूल्य मुक्तानी गैसकेको भए दावी नै स्वारेख गरिनेछ ।

(ख) त्यस नोटको आधा मूल्य मात्र मुक्तानी गएको भए दावीवाला-छाई आधा मूल्य तुरुन्त मुक्तानी दिनु भनी तोकिएको अफिसरले आदेश गर्न सक्नेछन् ।

(ग) प्रति दावीको किनारा लागी नसकेको भएमा तोकिएको अफिसरले दुइ एकीवाकामध्ये पचराछाई पूरै मूल्य अथवा दुवैछाई आधा आधा मूल्य मुक्तानी दिने आदेश गर्न वा दुवै दावी स्वारेख गर्न सक्नेछन् ।

(३) कुनै नोटको आधा नोट मात्र पेश गरी नोटको पूरै मूल्य सट्टा भर्ना पाउनु भन्ने दावी परेकोमा त्यस नोटको अर्को आधा नोटको सट्टा भर्ना पाउनु भनी अरु कसैको प्रतिदावी नपरेको वा देहायबमोजिम कारवाइ गरिनेछ।

(क) त्यस नोटको अर्को आधा नोट भविष्यमा पेश हुन नसक्ने गरी हराएको अथवा नष्ट भएको छ भनी तोकिएका अफिसर निश्चित नभएमा नोटको आधा मूल्य मुक्तानी दिनु भनी तोकिएका अफिसरले आदेश दिन सक्नेछन्।

(ख) त्यस नोटको अर्को आधा नोट भविष्यमा पेश हुन नसक्ने गरी हराएको छ अथवा नष्ट भएको छ भनी निश्चित भएमा तोकिएका अफिसरले त्यस नोटको अर्को आधा नोटमा कसैको दावी छ भने ६० (नव्वे) दिनभित्र दरखास्त गर्नु भनी पेश गरिएको आधा नोटको दुलिया समेत दिई नेपाल गजेट मा लगातार ३ पटकसम्म सूचना प्रकाशित गराउनेछन्।

(ग) खण्ड (ख) मुताबिक पहिलो पल्ट सूचना प्रकाशित भएको मितिले ५ वर्ष मुक्तान भइसकेपछि पनि त्यस नोटको अर्को आधा नोट पेश हुन आएन भने तोकिएको अफिसरले दावी बाजालाई अथवा दावीवाला मरिसकेको भए निजको कानूनी हकवालाकाई पूरै मूल्य मुक्तान दिन सक्नेछन्।

(घ) खण्ड (ख) मुताबिक पहिलो पल्ट सूचना प्रकाशित भएको मितिले ५ वर्षभित्र त्यस नोटको अर्को आधा नोट पेश हुन आएमा उपनयम (२) बमोजिम कारवाइ गरिनेछ।

(४) नोट हरायो वा पूर्णतया नष्ट भयो भनी वा कुनै नोटको आधा नोट भन्न पनि नमिल्ने, फाटेको नोट भन्न पनि नमिल्ने हिस्सा पेश गरी नोटको पूरै मूल्य सट्टा भर्ना पाउनु भन्ने दावी परेमा देहायबमोजिम कारवाइ गरिनेछः—

(क) हरायो वा पूर्णतया नष्ट भयो भनिएको नोट वा नोटको कुनै हिस्सा भविष्यमा पेश हुन सम्भव छ भन्न आएमा तोकिएको अफिसरले दावी कारवाइ गर्नेछन्।

(ख) हरायो वा पूर्णतया नष्ट भयो भनिएको नोट वा नोटको कुनै हिस्सा भविष्यमा पेश हुन सक्तैन र दाबीवाला नै त्यस नोटको अन्तिम कानूनी अधिकारी थियो भन्ने निश्चय भएमा तोकिएको अफिसरले त्यस बारेको हतिया र दाबीवालाको नामसमेत खुलाई त्यस नोटको सम्बन्धमा कसैको हक दाबी छ भन्ने ६० (नव्वे) दिनभित्र दरखास्त गर्नु भन्ने बेहोरको सूचना नेपाल गजेटमा लगातार तीन पटकसम्म प्रकाशित गराउनेछन्।

(ग) खण्ड [ख] मुताबिक पहिलो पल्ट सूचना प्रकाशित भएको मितिले ५ वर्ष भुक्तान भइ केपछि पनि त्यस्तो दाबी गरिएको नोट वा नोटको हिस्सा पेश हुन आएन र त्यस्तो दाबीरपर अरु कसैको दाबी पर्न आएन वा दाबी कायम हुन आएन भने तोकिएका अफिसरले दाबीवालालाई अथवा निज मरेको भए जमानी छिई वा नछिई निजको कानूनी हकवालालाई पूरै मूल्य भुक्तानी दिने आदेश दिन सक्नेछन्।

घ खण्ड [ख] मुताबिक पहिलो पल्ट सूचना प्रकाशित भएको मितिले ५ वर्षभित्र अरु कसैको दाबी परी दाबी कायमसमेत हुन आएमा तोकिएका अफिसरले यसरी माग हुन आएको दाबीको दाबीवालालाई अथवा निज मरेको भए जमानी छिई वा नछिई निजको कानूनी हकवालालाई पूरै मूल्य भुक्तानी दिने आदेश दिन सक्नेछन्।

(ङ) हरायो वा पूर्णतया नष्ट भयो भनिएको नोट वा नोटको हिस्सा खण्ड (ख) मुताबिक पहिलो पल्ट सूचना प्रकाशित मितिले ५ वर्षभित्र दाबीवालाबाट वा अरु कसैबाट पेश हुन आए मा यस उपनियमबमोजिम गरिएको का बाइ स्वतः खारेज हुनेछ।

१२. जालसाजी दावीः—

यो नियमहरूको आधारमा झुठ्ठा दाबी उदर गराउने वा ठगने अभिप्रायले दाबीका साथ पेश गरिएको कुनै नोट वा नोटको हिस्सा जानी जानो काटेको, च्यातेको, मेटेको, सच्याएको वा अरु नै कुनै किसिमको बदलियत गरेको भन्ने तोकिएको अफिसरको ठहर भएमा यो नियमहरूमा जेसुकै लेखिए तापनि तोकिएको अफिसरले यस्तो नोटको झुठ्ठा भनी नदिई दाबीसमेत खारेज गर्नेछन्।

१३ अपील:—

[१] तोकिएका अफसरको निर्णयमा चित्त नबुझ्नेले सो निर्णयको सूचना पाएको ३५ दिनभित्र तोकिएको अपील फर्ममा केन्द्रीय अफिसमा अपील दर्ता गर्न पाउनेछ।

[२] उपनियम (१) बमोजिम परको अपील बैंकका गभर्नरले वा गभर्नरले बस कामको निमित्त अख्तियारी मुद्देको केन्द्रीय अफिसका अफसरले सुन्नेछन्।

[३] उपनियम (२) बमोजिम अपील सुन्ने अख्तियारवालाको अपील गरेका विषयका मिसिल सबै हेरी आवश्यक देखे अरु जाँच बुझ समेत गरी अन्तिम निर्णय गर्नेछन् र यसरी गरिएको अन्तिम निर्णयउपर कहीं पनि अपील उजुर लाग्नेछैन।

१४ पेश भएका नोट फिर्ता नहुने:—

यी नियमहरू मुताबिक दावीका साथ पेश गरिएका नोटहरूमध्ये फाटेको नोट बाहेक अरु नोटउपर जस्तोसुकै निर्णय भए पनि फिर्ता गरिनेछैन र त्यस्तो नोट दावीमा अन्तिम निर्णय भएको मितिले दुई महिना माथिपछि बैंकले मनासीब ठहर्‍याएको कारवाई गरी छात्त कटौत गरी जलाउनेछ।

१५. सट्टा भर्ना छिन नभएको रकम:—

यी नियमहरू मुताबिक परेका दावीमा भएका निर्णयबमोजिम दावीवालाको वा निजको कानूनी हकवालाकोपाउने रकम छिन आउनु, भनी बैंकले दावीवाला वा निजको कानूनी हकवालालाई सूचना दिएकोमा सो सूचना पाएको मितिले ३५ दिनभित्र दावीवाला निजको कानूनी हकवालाको सो रकम छिन नभएको वा छिन नपठाएको वा सूचना गरेको मितिले ३ महिनासम्म दावीवाला वा निजको कानूनी हकवालाको पत्ता नलागेमा बैंकको निष्काशन विभागले सो रकम बैंकको बैंकिंग विभागलाई बुझाईदिनेछ।

आज्ञाको—

नयनबहादुर खत्री, चत्री,

सक्रेटरी- कानून तथा संसदीय प्रबन्ध सचिवालय